Europos Sąjungos
oficialusis leidinys

LT
C serija

C/2025/769

2025 2 11

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė

Vandens politika. Jaunimo, moterų ir čiabuvių bei vietos bendruomenių įgalėjimas

(nuomonė savo iniciatyva)

(C/2025/769)

Pranešėja: **Milena ANGELOVA**

Bendrapranešėjis: **Ioannis VARDAKASTANIS**

Patarėjai:	Ioannis GRIGORIADIS (bendrapranešėjo) Tellervo KYLÄ-HARAKKA-RUONALA (pranešėjos)
Plenarinės asamblėjos sprendimas	2024 1 18
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnio 2 dalis
Atsakingas skyrius	Išorės santykių skyrius
Priimta skyriuje	2024 11 12
Priimta plenarinėje sesijoje	2024 12 4
Plenarinė sesija Nr.	592
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	189 / 2 / 6

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Atsižvelgiant į EESRK nuomonę dėl mėlynosios diplomatijos ([1]), šiame dokumente daugiausia dėmesio skiriama jaunimui, moterims ir čiabuvių bei vietos bendruomenėms (įskaitant migrantus ir neįgaliuosius), nes šios gyventojų grupės yra vienos iš pažeidžiamiausių vandens stygiaus požiūriu. Jos turi didelį neišnaudotą potencialą prisidėti prie tvarios vandentvarkos, naudoti vandenį kaip taikos ir stabilumo priemonę ir taip prisidėti prie mėlynosios diplomatijos.

1.2. Remdamasis raginimu kurti globalią Europą, kuri naudotųsi partneryščių galia ([2]), ir palankiai vertindamas už aplinką, hidrologinį atsparumą ir konkurencingą žiedinę ekonomiką atsakingo Europos Komisijos nario paskyrimą, EESRK ragina ES plėtojant išorės santykius ir vykdant tarptautinį bendradarbiavimą skirti deramą dėmesį šioms grupėms ir siūlo parengti ***pavyzdinę partnerystės programą, kuria būtų sprendžiama, kaip užtikrinti integruotą jų įgalėjimą***, kaip išsamiai aprašyta toliau, šios nuomonės 4.4 punkte.

1.3. Galimybė gauti švaraus vandens, išsilavinimas, darbas ir dalyvavimas formuojant politiką yra pagrindiniai įgalėjimo elementai. Nepaprastai svarbu užtikrinti geresnę prieigą prie vandens, sanitarijos ir higienos paslaugų (WASH), nes tai leidžia daugiau laiko skirti švietimui bei profesiniam mokymuisi ir atveria įvairesnių užimtumo galimybių, taip pat leidžia prisidėti prie vandentvarkos ir politikos. Naujos technologijos kartu su pagarbiai naudojamomis ir pritaikomomis čiabuvių žiniomis ir tinkamai nukreiptas finansavimas yra būtini įgalėjimo veiksniai, o tarptautinės žmogaus teisių, darbo, kovos su korupcija ir aplinkos apsaugos konvencijos suteikia tam teisinį pagrindą. Informavimo kampanijos vandens klausimais taip pat prisideda prie įgalėjimo.

([1]) OL C, C/2023/862, 2023 12 8, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2023/862/oj.
([2]) U. von der Leyen politinės gairės, 2024 m. liepos mėn.

1.4. Norint užtikrinti jaunimo įgalėjimą, reikia teigiamų ateities švietimo ir užimtumo perspektyvų, pradedant pradiniu ugdymu ir baigiant profesiniu mokymu ir aukštuoju mokslu. Be su vandeniu susijusių įgūdžių, jaunimui reikėtų suteikti bendrųjų pilietinių, pilietiškumo ir verslumo įgūdžių, kad jis galėtų prisidėti prie vandentvarkos, užimtumo ir politikos formavimo, nes jaunimas yra šiandienos pokyčių varomoji jėga ir būsimi sprendimus priimantys asmenys ([3]). Kai kurių bendruomenių, pavyzdžiui, čiabuvių bendruomenių, jaunimui pavedama vadovauti bendruomenėms, tad galima pasimokyti iš jų patirties.

1.5. Tinkamos vandens, sanitarijos ir higienos paslaugos yra labai svarbios moterų įgalėjimui, atsižvelgiant į tai, kad daugumoje vietovių, kuriose itin stinga vandens, moterims ir mergaitėms tenka našta rasti sprendimų savo išsilavinimo, mokymosi, užimtumo galimybių ir asmeninio tobulėjimo sąskaita. Dar vienas labai svarbus veiksnys – visavertė lyčių lygybė švietimo, užimtumo, valdžios ir verslumo srityse. Tinkamą dėmesį reikia skirti deramoms darbo sąlygoms, be kita ko, diskriminacijos ir priekabiavimo prevencijai. Siekiant sudaryti sąlygas moterų verslumui, būtina užtikrinti vienodas galimybes naudotis infrastruktūra, žeme ir gauti finansavimą, taip pat sudaryti nekorupcines sąlygas vykdyti verslą. Moteris taip pat reikėtų skatinti užimti vadovaujamas pareigas politikoje ir versle, taip pat organizacijose, prisidedančiose prie vandentvarkos ir mėlynosios diplomatijos, ir joms reikėtų teikti pagalbą.

1.6. Reikia konkrečių platformų prasmingam čiabuvių grupių ir nacionalinių ar vietos valdžios institucijų dialogui, taip pat proaktyvesnio ir sistemingesnio čiabuvių dalyvavimo tarptautinio bendradarbiavimo procesuose. Vietos bendruomenėms reikia suteikti galimybę naudotis infrastruktūra, gauti informacijos, išsilavinimą ir mokytis, o vietos lygmens pilietinės visuomenės organizacijos turėtų dalyvauti vietos politikos formavimo procesuose, įtraukiant ir įgalinant čiabuvių grupes ([4]).

1.7. Mėlynosios ir skaitmeninės technologijos padeda gerinti vandentvarką ir didinti švaraus vandens ir sanitarijos paslaugų prieinamumą. Atsižvelgiant į tai, kokios svarbios yra vandens, energetikos ir skaitmeninės sistemos, ir į jų tarpusavio sąsajas, reikia plėtoti visą infrastruktūrą. Šaltinių apsauga, šlapynių išsaugojimas ([5]), taršos bei biologinės taršos prevencija ir kontrolė yra labai svarbūs užtikrinant tvarią vandentvarką. Daug čiabuvių grupių toliau laikosi griežtos vandens valdymo etikos, o jų dalyvavimas yra labai svarbus sprendžiant didėjančias su vandeniu susijusias problemas.

1.8. Prasminga partnerystė ir finansavimas yra labai svarbūs plėtojant infrastruktūrą, švietimą ir stiprinant bendrus pajėgumus. Tiek ES fondams, tiek nacionalinėms paramos teikėjų programoms šioje srityje tenka nepaprastai svarbus vaidmuo, o koordinavimas yra itin svarbus siekiant sukurti sinergiją ir kuo geriau panaudoti skirtus išteklius. Svarbu keistis gerąja patirtimi ir skatinti paramos teikėjų programas likti vandens sektoriuje, taip pat įtraukti upes, ežerus ir kitas šlapynių ekosistemas, nes tai yra itin svarbūs vandens ištekliai. Taip pat būtina nustatyti ir stebėti lėšų naudojimą ir užtikrinti, kad finansavimas būtų veiksmingas ir juo būtų remiamas pažeidžiamų grupių įgalėjimas.

2. **Bendrosios aplinkybės ir taikymo sritis**

2.1. Šia nuomone savo iniciatyva yra tęsiamas EESRK darbas priėmus nuomonę dėl mėlynosios diplomatijos ([6]), ji grindžiama svarbiu minėtos nuomonės vaidmeniu EESRK iniciatyvoje, pagal kurią ES raginama sutelkti dėmesį į vandenį kaip į vis labiau senkantį išteklių, svarbų pasaulio ateičiai, ir skatinti parengti mėlynąjį kursą, kuriuo būtų siekiama padidinti su vandeniu susijusį saugumą, atsparumą ir tvarumą tiek ES, tiek visame pasaulyje ([7]).

([3]) Pavyzdžiui, Europos piliečių iniciatyva dėl hidrologiškai pažangios ir atsparios Europos: https://citizens-initiative.europa.eu/initiatives/details/2024/000010_lt.

([4]) Geras pavyzdys – Ugandos vandens ir sanitarijos tinklas (angl. *Uganda Water and Sanitation Network*, UWASNET) Ugandoje, https://uwasnet.org/.

([5]) 1971 m. Konvencija dėl šlapžemių, prie kurios prisijungė 172 pasaulio šalys, taip pat prisideda prie pažeidžiamų grupių įgalėjimo: https://www.ramsar.org/news/empowering-women-restoring-wetlands-go-hand-hand.

([6]) OL C, C/2023/862, 2023 12 8, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2023/862/oj.

([7]) OL C, C/2024/878, 2024 2 6, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/878/oj.

2.2. Vanduo yra nepaprastai svarbus žmogaus gyvybei ir orumui, o JT pripažįsta, kad prieiga prie vandens ir sanitarijos paslaugų yra viena iš pagrindinių žmogaus teisių. Siekiant užtikrinti visuomenės sveikatą ir žmogaus socialinę raidą, būtina apsaugoti upes, ežerus, šlapynes ir vandeninguosius sluoksnius ([8]) ir užtikrinti tinkamas, prieinamas ir įperkamas vandens, sanitarijos ir higienos paslaugas. Tačiau dėl netvaraus vandens išteklių valdymo, klimato krizės ir sparčiai augančio gyventojų skaičiaus (didelis gimstamumas ar migracija iš kitų šalių) pasaulyje didėja vandens stygius ir su vandeniu susijusios problemos bei rizika. Atsižvelgiant į šiuos pokyčius, vanduo tapo ypatingos svarbos strateginiu turtu.

2.3. Vandens politikos negalima vertinti atskirai, nes vanduo yra neatsiejama maisto, energetikos ir pramoninės gamybos dalis, vandens politika taip pat yra glaudžiai susijusi su sveikatos, klimato, biologinės įvairovės bei kitomis sritimis, turinčiomis sąsajas su aplinka. Be to, klimato politikai būdingi ryškūs lyčių, kartų ir kultūrų aspektai. Vanduo yra gyvybiškai svarbus: be jo nebus gyvybės. Vanduo yra neatsiejama visų JT Darbotvarkės iki 2030 m. darnaus vystymosi tikslų sudedamoji dalis. Todėl vandens politika turėtų būti laikoma ne tik atskira politikos sritimi, bet ir horizontaliuoju aspektu, kurį reikia integruoti į visas politikos sritis, kaip reikalaujama pagal EESRK deklaracijos dėl ES mėlynojo kurso 1 principą ([9]). Mes visi turime rūpintis vandeniu, kol jis netapo retenybe.

2.4. Jaunimas, moterys, čiabuvių ir vietos bendruomenės (įskaitant migrantus ir neįgaliuosius) yra vieni pažeidžiamiausių vandens trūkumo požiūriu ir dažnai labiausiai kenčia vietovėse, kuriuose itin stinga vandens. Todėl šioms grupėms reikia skirti daugiau dėmesio naujose vandens strategijose ir politikoje bei tarptautinio bendradarbiavimo srityje, kad visiems būtų užtikrintas tinkamas, prieinamas ir įperkamas švaraus vandens tiekimas ir vandens, sanitarijos ir higienos paslaugos, tvari vandentvarka, sveika gyvenamoji aplinka ir su tuo susijęs socialinis vystymasis. Šios grupės, remdamosi savo patirtimi, praktika ir požiūriu į žemės valdymą, turi didelį neišnaudotą potencialą prisidėti prie tvarios vandentvarkos ir su vandeniu susijusių konfliktų prevencijos ir sprendimo. Jos gali būti labai svarbios veikėjos ir tarpininkės ir turėtų būti pripažintos tiek priimant sprendimus, tiek vykdant veiklą.

2.5. Nors ES yra daug vietų, kuriose itin stinga vandens, dėl plataus masto ir rimto pasaulinio vandens stygiaus pobūdžio ir su tuo susijusios įtampos bei konfliktų reikia globalaus mastymo, veiksmų ir sprendimų, įgyvendinamų bendradarbiaujant tarptautiniu lygmeniu. Tai ypač svarbu tarpvalstybinių vandens telkinių ir bendrų vandens išteklių atveju, kad vanduo taptų ne konflikto priežastimi, o taikos priemone.

2.6. Su vandeniu susijusios problemos užjūrio šalyse daro didelį poveikį ES (tiesiogiai ir netiesiogiai) ir labai skatina vykdyti aktyvią mėlynąją diplomatiją palaikant išorės santykius, įskaitant tarptautines partnerystes ir daugiašalį bendradarbiavimą JT sistemoje (pvz., FAO, PSO, UNESCO, TDO, UNIDO, JTVP).

2.7. Reikia dėti konkrečių pastangų, kad būtų išspręsta rimto vandens trūkumo problema didelėse Užsacharo Afrikos dalyse ne tik dėl to, kad tai yra nerimą kelianti padėtis, kuri gerai atspindi pasaulinius iššūkius, bet ir dėl to, kad problemos, su kuriomis susiduria Afrika, anksčiau ar vėliau pasibels į ES duris. Pavyzdžiui, dėl vandens stygiaus ir su juo susijusių konfliktų gali kilti masinė migracijos banga iš Afrikos į ES, o dideli migracijos srautai taip pat gali daryti poveikį Afrikoje bei Artimųjų Rytų ir Šiaurės Afrikos (MENA) regione esamose vietovėse, kuriose stinga vandens, ir dėl to gali padidėti įtampa. Tai rodo, kad klimato kaitos ir vandens stygiaus sukelta migracija yra sudėtinga, todėl ES turi laiku ir proaktyviai spręsti šį klausimą.

2.8. EESRK pabrėžia, kad su vandeniu susijusios problemos yra plataus pobūdžio, įvairios ir sudėtingos. Sausra taip pat tampa vis didesne problema daugelyje regionų, įskaitant Artimuosius Rytus, Vidurinę Aziją ir Lotynų Ameriką. Be to, didėjant kritulių kiekiui kyla papildomų sunkumų, daugelis Europos, Afrikos, Azijos ir Lotynų Amerikos šalių, taip pat kai kurios salų šalys patiria dažnus potvynius, kurių mastas lemia radikalias permainas. Valstybė yra atsakinga už tai, kad pavojuje esantys asmenys gautų išankstinius įspėjimus ir skubią pagalbą, kuo geriau pasinaudojant naujosiomis technologijomis gyvybėms gelbėti ir padedant atitinkamoms bendruomenėms išgyventi.

([8]) Konvencija dėl šlapžemių yra tarpvyriausybinė sutartis, kurioje nustatyta visų šlapynių ir jų išteklių išsaugojimo ir racionalaus naudojimo sistema. Čia terminas „šlapynės“ apima upes, ežerus, durpynus, tvenkinius, pelkes ir visas pakrančių šlapynes. Žr. https://www.ramsar.org/.

([9]) https://www.eesc.europa.eu/lt/initiatives/eu-blue-deal.

2.9. Prastėjanti vandens kokybė tampa vis rimtesne problema, nes ji kelia pavojų daugelio teritorijų vietos bendruomenių gyvybės šaltiniui. Tarpvalstybiniai vandens telkiniai, upės, ežerai ir vandeningieji sluoksniai dažnai perneša teršalus iš vienos šalies ar regiono į kitą, tai taip pat vyksta dėl žinių trūkumo ir infrastruktūros problemų, ir daro poveikį ne tik daugelio žmonių gyvenimo sąlygoms, bet ir kelia įtampą tarp šalių.

3. **Jaunimo, moterų, čiabuvių ir vietos bendruomenių (įskaitant migrantus ir neįgaliuosius) poreikių ir potencialo pripažinimas**

3.1. ***Pagrindiniai įgalėjimo aspektai ir veiksniai***

3.1.1. Priemonės, kaip apsaugoti pažeidžiamas grupes, pagerinti jų gyvenimo sąlygas vietovėse, kuriose itin stinga vandens, ir sudaryti dar palankesnes sąlygas veikti ir daryti įtaką, yra panašios visoms grupėms. Pagrindiniai aspektai – švaraus vandens ir sanitarijos paslaugų prieinamumas, informuotumo didinimas, švietimas ir mokymas siekiant gerinti dalyvavimą darbo rinkoje, užimtumas, saugios erdvės, sukurtos keistis žiniomis, ir dalyvavimas politikos formavimo procese; naujosios technologijos, pakankamas finansavimas ir tinkamos taisyklės suteikia tam galimybių ir prie to prisideda.

3.1.2. Tinkama prieiga prie vandens, sanitarijos ir higienos paslaugų suteikia daugiau galimybių gyventi geriau, nes taip užkertamas kelias prastai higienai ir vandens šaltinių taršai, taip pat pagerinamos galimybės gauti švaraus geriamojo vandens. Tai visų pirma pasakytina apie moteris ir mergaites, nes dėl tradicijų ir socialinių normų joms paprastai tenka našta rasti su vandeniu susijusių problemų sprendimus. Be to, daugelyje vietovių, kuriose trūksta vandens, didelė dalis moterų ir jaunimo dirba žemės ūkyje.

3.1.3. Švietimas ir įgūdžių ugdymas yra dar du esminiai įgalėjimo elementai. Nors tinkama prieiga prie vandens suteikia daugiau laiko švietimui, švietimas didina gebėjimą prisidėti prie tvarios vandentvarkos ir vadovavimo ir suteikia įvairesnių užimtumo galimybių. Atsižvelgiant į aplinkybes ir užmojus, turi būti sudaryta įvairių švietimo ir mokymo galimybių, kad būtų patenkinti su vandeniu susijusių įgūdžių poreikiai – pradedant pagrindiniais įgūdžiais ir baigiant aukšto lygio profesiniais gebėjimais, taip užtikrinant ES lyderystę efektyvaus vandens naudojimo technologijų srityje. Be formaliojo švietimo, reikėtų skatinti rodyti sektinus pavyzdžius, stiprinti lygiarangių tinklus ir gilesnį kuruojamą mokymąsi, sudarant sąlygas perduoti žinias ir patirtį ir jomis keistis.

3.1.4. Tačiau pastangos švietimo ir mokymo srityse neturėtų būti vertinamos kaip orientuotos tik į pažeidžiamas grupes. Šios grupės turi specialių įgūdžių, žinių ir patirties, galinčių padėti gerinti vandentvarką ir formuoti politiką. Dėl to dar svarbiau jas įtraukti į politikos planavimo, sprendimų priėmimo, įgyvendinimo ir vertinimo procesus. Šiuo tikslu sprendimų priėmimo struktūros turi sudaryti sąlygas tikrai ir efektyviai sąveikai ir dalyvavimui, apimančiam įvairias nuomones, neapsiribojant tik principu „iš viršaus į apačią“ grindžiama informacija arba vienpusėmis konsultacijomis pagal principą „iš apačios į viršų“.

3.1.5. Šių grupių dalyvavimas diplomatijoje vandens srityje daugiausia vyksta pasitelkiant pilietinės visuomenės subjektų ryšius. Svarbu toliau stiprinti tokią neformaliąją ([10]) mėlynąją diplomatiją, tačiau kartu susieti vietos grupių nuomonę su formaliąja ([11]) vyriausybės lygmens diplomatija. Taip galima užtikrinti, kad pažeidžiamų grupių balsas iš tiesų būtų išgirstas, būtų atsižvelgta į jų interesus ir išnaudotas jų potencialas.

3.1.6. Naujosios technologijos suteikia naują postūmį tiek gerinant vandentvarką, tiek įgalinant pažeidžiamas grupes. Novatoriškos mėlynosios technologijos suteikia naujų galimybių plėtoti vandens tiekimą, užkirsti kelią vandens stygiui ir taršai ir pasirengti su vandeniu susijusiai rizikai, įskaitant klimato kaitos sukeliamas ekstremalias meteorologines sąlygas. Skaitmeninės technologijos tampa labai svarbia šių sprendimų dalimi, o jų diegimas taip pat užtikrina įtraukesnį požiūrį į švietimą,

([10]) Neformalioji diplomatija – tai praktika, kai nevalstybiniai subjektai naudoja konfliktų sprendimo taktiką (pvz., praktinius seminarus ir pokalbius), kad sumažintų konfliktuojančių grupių pyktį ar įtampą ar baimę. Remiantis šiais nevyriausybiniais, neformaliais ir neoficialiais ryšiais organizuojama veikla, pavyzdžiui, praktiniai seminarai ir pokalbiai, siekiant pagerinti visuomenės narių bendravimą ir supratimą.

([11]) Formalioji diplomatija paprastai laikoma pagrindine valstybės užsienio politikos taikos kūrimo priemone. Ją vykdo diplomatai, aukšto rango vyriausybės pareigūnai ir valstybių vadovai ir ja siekiama daryti įtaką politinės valdžios struktūroms.

bendravimą ir dalyvavimą. Kadangi elektrifikacija yra pagrindinis reikalavimas, pavyzdžiui, vandens paskirstymo ir skaitmeninių ryšių reikmėms, kartu reikia plėtoti vandens, energetikos ir skaitmeninę infrastruktūrą siekiant sukurti pažangiai vandens išteklius vartojančią visuomenę ([12]). Informacinės kampanijos, skirtos tvariam vandens naudojimui ir šaltinių apsaugai, ir išmaniųjų vandens modelių kūrimas gali dar labiau palengvinti integruotus su vandeniu susijusius sprendimus.

3.1.7. Prasminga partnerystė ir atitinkamas finansavimas yra labai svarbūs plėtojant su vandeniu susijusią infrastruktūrą, švietimą, mokymą ir bendrai stiprinant pajėgumus. Galimybė gauti finansavimą taip pat yra būtina verslumo ir verslo plėtros sąlyga. Be ES lėšų, šioje srityje svarbų vaidmenį atlieka nacionalinės agentūros ir tarptautinio vystomojo bendradarbiavimo finansavimas; glaudus koordinavimas sukuria sinergiją ir padeda pasiekti geresnių rezultatų. Be galo svarbu keistis gerąja patirtimi ir vykdant nacionalines paramos teikėjų programas skatinti labiau atsižvelgti į vietos poreikius. Taip pat būtina nustatyti ir stebėti, kaip naudojamos lėšos, ir užtikrinti, kad finansavimas būtų veiksmingas ir kad juo būtų remiamas pažeidžiamų grupių įgalėjimas, be kita ko, užtikrinant vandentieką, švietimą ir informuotumo didinimą vandens klausimais, pavyzdžiui, sanitarijos ir taršos prevencijos poreikio klausimais.

3.1.8. Tarptautinės žmogaus teisių, darbo, kovos su korupcija ir aplinkos apsaugos konvencijos yra teisinis pagrindas, kuriuo remiantis sprendžiant vandens klausimus saugomos ir įgalinamos pažeidžiamos ir nepakankamai atstovaujamos grupės. Daugiau pastangų reikia sutelkti į tai, kad šios taisyklės būtų įgyvendinamos visose šalyse ir įtraukiamos į visus projektus. Taip pat svarbu didinti pačių pažeidžiamų grupių informuotumą apie su vandeniu susijusias teises ir galimybes, kartu kovojant su šališkais stereotipais ir propaganda.

3.2. *Jaunimo potencialo išnaudojimas*

3.2.1. Iš 8 mlrd. pasaulio gyventojų maždaug 1,8 mlrd. yra 10–24 metų amžiaus, ir šis skaičius vis didėja ([13]). Atsižvelgiant į tai, kad didžioji šios grupės atstovų dalis gyvena besiformuojančios rinkos ekonomikos šalyse ir sudaro didelę jų gyventojų procentinę dalį, jaunimas yra labai svarbus ir kaip vandens politikos objektas, ir kaip subjektas. Norint pagerinti jaunimo galimybes, reikia imtis įvairių priemonių, kaip matyti, pavyzdžiui, iš iniciatyvos padėti Ugandos jaunimui padidinti švietimo ir mokymo standartus ir suteikti galimybę gauti maisto ir vandens, kad būtų užtikrinta, kad nauja karta, įkvėpta tikėjimo, vilties ir meilės, imtųsi permainų savo bendruomenėse ([14]).

3.2.2. Gyventojų skaičiaus didėjimas reiškia, kad didės spaudimas vandens ištekliams ir kad reikia nustatyti tiek esamą, tiek būsimą grėsmę vandens šaltiniams. Tai rodo, kad reikia gilinti žinias, supratimą ir įgūdžius, susijusius su vandens išteklių prieinamumu ir jų apsauga, taigi ir tvarios vandentvarkos svarbą. Nors jaunimas tikisi tinkamų gyvenimo sąlygų ir gerų ateities perspektyvų profesinės karjeros ir darbo srityse, jis taip pat nori prisidėti prie teigiamo savo bendruomenių ir šalių vystymosi ir atsparumo. Jaunuoliai dažnai skatina pokyčius bei ekonominę, socialinę ir aplinkosauginę pažangą.

3.2.3. Kalbant apie politikos formavimą, jaunimas gali nepritarti esamoms struktūroms ir procedūroms ir pateikti naujoviškų idėjų, jei jam bus suteikta tokia galimybė. Jis taip pat gali padėti siūlyti novatoriškų sprendimų, susijusių su vandens, sanitarijos ir higienos paslaugomis ir vandentvarka. Be to, jaunimas gali ir nori užmegzti tarptautinių ryšių ir taip stiprinti tarptautinį bendradarbiavimą.

3.2.4. Tačiau yra keletas kliūčių, trukdančių jaunimui aktyviai dalyvauti su vandeniu susijusioje veikloje ir valdyme, pavyzdžiui:

— neįtraukios ir neatstovaujamosios struktūros – jaunimas dažnai nedalyvauja sprendimų priėmimo procesuose, o kai yra į juos įtraukiamas, į jo nuomonę dažnai neatsižvelgiama;

— žinių ir įgūdžių spragos – sprendžiant su vandeniu susijusius klausimus dažnai reikia specialių ir techninių ekspertinių žinių;

— kalbos barjerai vykdant tarptautinį bendradarbiavimą;

— ribotos galimybės stiprinti gebėjimus;

— jaunimo iniciatyvų ir judėjimų susiskaidymas.

([12]) OL C, C/2024/878, 2024 2 6, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/878/oj.
([13]) „10 dalykų, kurių nežinojote apie pasaulio gyventojus“ – Generalinio sekretoriaus pasiuntinio jaunimo klausimais biuras (un.org).
([14]) https://fieldsoflife.org/why-east-africa/.

3.2.5. Norint įveikti šias ir kitas kliūtis, jaunimui reikia švietimo ir mokymo galimybių, pradedant nuo labai ankstyvo amžiaus. Tam būtini pakankami ištekliai – vietos bendruomenėse esantys mokytojai ir nuotolinio mokymo įstaigos. Taip pat reikia, kad jaunimui, visų pirma mergaitėms ir moterims, būtų sudarytos galimybės gauti profesinį mokymą ir aukštąjį išsilavinimą. Daugiau dėmesio reikėtų skirti konkrečioms jaunimui skirtoms švietimo programoms, į kurių mokymo planus būtų įtraukta tvari vandentvarka ir diplomatija, užtikrinant, kad nauja karta žinotų apie dabartines ir būsimas su vandeniu susijusias problemas ir būtų pasirengusi jas spręsti. Siekiant didesnio poveikio, reikėtų pasinaudoti skaitmeninėmis priemonėmis ir platformomis, kad būtų skatinamas jaunimo dalyvavimas atokiose, kalnų, salų ir kitose nepakankamai dėmesio sulaukiančiose vietovėse, suteikiant jam galimybę gauti išsilavinimą, mokytis ir dalyvauti politikos formavimo forumuose.

3.2.6. Be su vandeniu susijusių gebėjimų, jaunimas turėtų įgyti bendrųjų pilietinių ir pilietiškumo įgūdžių, kad galėtų daryti didesnę įtaką vandens išteklių valdymui ir politikos formavimui šiame sektoriuje bei veiksmingai dalyvauti juose. Pilietinis ugdymas taip pat būtinas rengiantis ateičiai, atsižvelgiant į tai, kad jauni žmonės yra ateities lyderiai, tad reikia jiems padėti prisidėti prie šiandienos viešosios politikos ([15]). Jie taip pat turėtų įgyti verslumo įgūdžių ir juos reikėtų skatinti ir remti, kad jie steigtų įmones, ir taip prisidėtų prie užimtumo didinimo.

3.3. ***Moterų įgalėjimas***

3.3.1. Visame pasaulyje daugiausia moterys ir mergaitės patiria vandens stygių ([16]), nes joms tradiciškai tenka didžiausia našta apsirūpinti vandeniu. Iš duomenų matyti, kad:

— moterys yra atsakingos už 72 proc. kasdienio aprūpinimo buitiniu vandeniu ([17]), todėl jos visame pasaulyje kasdien praleidžia 200 milijonų valandų rinkdamos vandenį ([18]);

— vidutinis vandens krūvis yra 30 kg vandens, kurį tenka nešti kasdien, dažnai kelis kartus keliaujant iki šaltinio ir atgal ([19]);

— mergaitės (iki 15 metų amžiaus) du kartus dažniau nei berniukai yra atsakingos už vandens rinkimą namų ūkiui, dėl to joms kyla grėsmė būti užpultoms, jos negali lankyti mokyklos ir įgyti vertingų įgūdžių ([20]);

— eidamos ilgus kilometrus ir ieškodamos vandens nuošaliose ir nesaugiose vietose, o vėliau laukdamos ilgose eilėse, moterys gali patirti priekabiavimą.

3.3.2. Yra mokslinių įrodymų, kad geresnės galimybės gauti vandens, sanitarijos ir higienos paslaugas suteikia moterims galimybę geriau kontroliuoti savo gyvenimą asmeniniu, namų ūkio ir bendruomenės lygmenimis, o tai savo ruožtu padeda bendruomenėms, nes taip:

— moterims suteikiama galimybė laistyti ir auginti pasėlius ir parūpinti daugiau maisto sau ir savo šeimoms;

— moterys atleidžiamos nuo pareigos skirti laiko ir pastangų vandens rinkimui, kad galėtų užsiimti kita veikla, pavyzdžiui, susijusia su švietimu, mokymu, verslumu, darbo vietomis, kultūra, asmeniniu tobulėjimu ir lyderyste, o tai didina jų galimybes gauti daugiau pajamų;

— gerinama reprodukcinė sveikata ir vaikų priežiūra;

— indėlis į didesnį BVP.

([15]) Puikus pavyzdys – Vidužemio jūros sąjungos vandens ir jaunimo dalyvavimo strategija. Laikantis pagrindinių jaunimo įgalėjimo tvarios vandentvarkos srityje principų, ši strategija suteikia vertingą sistemą, kaip padidinti jaunimo dalyvavimą su vandeniu susijusiuose valdymo ir sprendimų priėmimo procesuose. Šioje strategijoje pabrėžiama, kad reikia specialiai pritaikytų gebėjimų stiprinimo iniciatyvų ir jaunimo vadovaujamų projektų, kurie yra labai svarbūs skatinant inovacijas ir užtikrinant, kad jaunimas ne tik dalyvautų vandens sektoriuje, bet ir jam vadovautų. Strategijoje skatinama integruoti jaunimo požiūrį tiek vietos, tiek tarptautiniu lygmeniu.

([16]) OL C 349, 2023 9 29, p. 60.

([17]) JT Moterys.

([18]) „Vandens surinkimas dažnai yra didžiulis moterų ir mergaičių laiko švaistymas“, UNICEF.

([19]) FAO.

([20]) UNICEF.

3.3.3. Tam, kad moterys ir mergaitės galėtų susitelkti ne tik į būtiniausių šeimos poreikių tenkinimą vandens stygių patiriančiose vietovėse, bet ir užtikrinti geresnę vandens šaltinių apsaugą, labai svarbu sukurti pažangesnes vandens ir nuotekų tvarkymo sistemas.

3.3.4. Galimybė gauti išsilavinimą ir įvairios mokymosi galimybės yra dar vienas ramstis, padedantis įgalėti moteris vandens srityje. Taip pat reikia skirti deramą dėmesį įvairioms moterų darbo galimybėms ir deramoms darbo sąlygoms, įskaitant diskriminacijos, priekabiavimo ir bet kokio netinkamo elgesio prevenciją. Be to, moterims reikėtų suteikti visokeriopų verslumo galimybių. Tam reikia ne tik išsilavinimo, bet ir teisinių galimybių naudotis infrastruktūra, žeme, gamtos ištekliais ir finansavimu. Šiuo atžvilgiu mikrofinansavimas gali būti vertinga priemonė.

3.3.5. Lygios galimybės švietimo, mokymo, užimtumo ir verslumo srityse prisideda prie didesnės lyčių lygybės užtikrinimo apskritai, o tai dažnai sudėtinga, nes yra susiję su kultūra ir bendruomenės požiūriu. Todėl be galo svarbu didinti informuotumą apie lyčių lygybės naudą, taip pat nustatyti struktūrines kliūtis.

3.3.6. Lyčių lygybė yra žmogaus teisių klausimas, tačiau ji taip pat labai svarbi siekiant išnaudoti visą gyventojų potencialą ekonominei, socialinei ir aplinkosauginei pažangai didinti. Kadangi moterys dažnai yra atsakingos už tai, kad kasdienė veikla vyktų sklandžiai ir kad skirtingi poreikiai ir ištekliai būtų suderinami tarpusavyje, jos turi gerų galimybių vykdyti tvarų vandens išteklių valdymą ir mėlynąją diplomatiją, taip pat užtikrinti, kad priimant su vandeniu susijusius sprendimus būtų atsižvelgiama į platesnį vertybių spektrą. Tai pasakytina ir apie praktinę vandentvarką, ir apie politinių sprendimų priėmimą bei diplomatiją ([21]). Todėl moterys turėtų būti skatinamos siekti karjeros šioje srityje ir jas reikėtų remti.

3.3.7. Moterims turėtų būti leidžiama eiti vadovaujamas pareigas ir jos turėtų būti skatinamos įgyti techninių ir teisinių žinių ir vadovavimo įgūdžių, kad jos galėtų išnaudoti savo potencialą politikoje, versle, trečiajame sektoriuje ir bet kurioje kitoje organizacijoje, prisidedančioje prie tvarios vandentvarkos ir mėlynosios diplomatijos. Todėl reikėtų parengti specialias moterų mentorystės vandentvarkos srityje programas, kad jos galėtų pasinaudoti vadovavimo galimybėmis ir būtų skatinamos dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose visais lygmenimis. Be to, svarbu remti moterų pasitikėjimą savimi ir jų karjeros raidą, be kita ko, mezgant ryšius visais lygmenimis – pradedant vietos ir baigiant tarptautiniu. Esama pavyzdžių: diplomatijos vandens srityje moterų tinklas Nilo regione ir moterų, užsiimančių vandentvarka, tinklas Vidurinėje Azijoje ir Afganistane. Šie tinklai – tai praktikos bendruomenės; svarbiausias diplomatijos vandens srityje moterų tinklo tikslas – moterų įgalėjimas ir vadovavimas priimant aukšto lygio sprendimus dėl tarpvalstybinių upių baseinų.

3.4. *Čiabuvių ir vietos bendruomenių (įskaitant migrantus ir neįgaliuosius) įtraukimas*

3.4.1. Čiabuviai sudaro 5 proc. pasaulio gyventojų, jie užima, valdo arba jiems priklauso apie 20–25 proc. žemės paviršiaus teritorijos ([22]). Čiabuvių teritorijose yra daug ypatingos svarbos vandens šaltinių, tokių kaip vandens bokštai, šlapynės ir upės, kuriuos šios tautos valdo tūkstantmečius, nors dažnai jų vaidmens nepripažįsta tie, kurie naudojasi jų pastangomis. Čiabuviai vieni pirmųjų susiduria su problemomis dėl vandens, nes yra labai priklausomi nuo gamtos išteklių ir ekosistemų. Jie yra ypač pažeidžiami dėl su vandeniu susijusių pavojų apsirūpinimo maistu saugumui, pavyzdžiui, poveikio žuvininkystei, medžioklei ir gyvulių ganymo galimybėms. Šios problemos dažnai yra susijusios su sausromis ar potvyniais, o Arkties regione medžioklės galimybės yra ribotos dėl klimato kaitos sukelto ledo tirpimo, dėl kurio negalima judėti ledu.

([21]) Du konkretūs pavydžiai: 1) lyginamasis tyrimas „Moterų įgalėjimas vandens diplomatijoje Artimuosiuose Rytuose ir Šiaurės Afrikoje (MENA)“, kuriam vadovavo Ženevos vandens centras ir organizacija „GWP-Med“: tai išryškina itin svarbų moterų vaidmenį vykdant diplomatiją vandens srityje MENA regione. Tyrime pateikiama vertingų įžvalgų apie moterų įgalėjimo iššūkius ir galimybes šioje srityje, pabrėžiant, kad reikia imtis tikslinių intervencinių veiksmų siekiant remti moterų lyderystę vandentvarkos ir diplomatijos srityje; 2) darbo programa „Lyčių lygybė ir šlapynės“, Konvencija dėl šlapžemių (ramsar.org).

([22]) https://siwi.org/publications/indigenous-people-water-and-climate-change/.

3.4.2. Čiabuvės moterys dažnai susiduria su papildomomis problemomis dėl savo etninės kilmės, lyties ar tapatybės. Tai pasireiškia priekabiavimu, smurtu, diskriminacija darbe ir politinių bei teisminių teisių, įskaitant žemės nuosavybę ir prieigą prie gamtos išteklių, nebuvimu ([23]). Nepaisant to, daugelyje bendruomenių žinias apie vandenį kaupia čiabuvės moterys, todėl labai svarbu jas prasmingai įtraukti.

3.4.3. Vietiniai gyventojai paprastai turi ilgalaikį ir gilų ryšį su vandeniu, žeme ir šlapynėmis, taip pat unikalių žinių, kaip šiuos išteklius tvariai išsaugoti, apsaugoti ir naudoti; tos žinios dažnai yra susijusios su jų pačių įsipareigojimais saugoti žemę, o tai yra jų santykių su savo vietove dalis. Pavyzdžiui, Peru Andų čiabuvių bendruomenės stačiuose kalnų šlaituose augina daug greitai augančių ir atsparių *queuña* medžių sodinukų, kad užkirstų kelią erozijai ir galėtų kaupti bei filtruoti vandenį, kuriuo pasroviui maitinami šaltiniai ir šlapynės ([24]). Čiabuvių žinios, kurias jie perduoda iš kartos į kartą ir dažnai tradiciškai žodžiu, turi būti laikomos įkvėpimo šaltiniu, kurį reikia tyrinėti ir panaudoti vykdant prasmingas partnerystes įvairiose srityse, įskaitant diplomatiją vandens srityje.

3.4.4. Nepaprastai svarbu stiprinti čiabuvių ir vietos bendruomenių intelektinės nuosavybės teisių, susijusių su tradicinėmis žiniomis ir raiška, apsaugą. Tai taikoma tradicijomis grindžiamiems išradimams, kultūros raiškai, produktų dizainui, receptams, taip pat prekių ir paslaugų geografinei kilmei ([25]).

3.4.5. Nepaisant pastaruoju metu padarytos pažangos, akivaizdu, kad reikia kurti proaktyvias platformas, skirtas prasmingam vietos grupių ir nacionalinių bei vietos valdžios institucijų bendradarbiavimui, taip pat bendradarbiavimui su tarptautine bendruomene vandens praktikos klausimais. Norint užmegzti ilgalaikius santykius, stiprinti vyriausybių ir čiabuvių bendruomenių, įskaitant moteris ir jaunimą, tarpusavio pasitikėjimą ir abipusę pagarbą, būtinas tinkamas dialogas, grindžiamas bendrais interesais ir sutarimu. Priimant tarptautinio lygmens sprendimus dažnai neatsižvelgiama į čiabuvių tautų požiūrį, žinias ar sprendimus. Todėl siekiant užtikrinti, kad būtų gerbiamos čiabuvių žmogaus teisės ir visapusiškai išnaudojamas šių grupių potencialas, reikia sistemingai juos įtraukti į tarptautinį bendradarbiavimą.

3.4.6. Visoms bet kurio regiono vietos bendruomenėms reikia užtikrinti prieigą prie infrastruktūros, informacijos ir švietimo. Tačiau priimant praktinius sprendimus reikėtų tinkamai atsižvelgti į vietos sąlygas ir išsivystymo lygį, nes kalnuotose vietovėse, salose ir mažuose bei izoliuotuose kaimuose, neturinčiuose tinkamos prieigos prie vandens, gyvenančių žmonių poreikiai ir galimybės labai skiriasi nuo labiau išsivysčiusių vietovių gyventojų poreikių ir galimybių, todėl kiekvienu atveju reikės konkrečiam kontekstui tinkamų sprendimų. Atsižvelgiant į tai, kad vietos lygmens pilietinės visuomenės organizacijos dažnai atlieka svarbų vaidmenį sprendžiant su vandeniu susijusius klausimus ir teikiant pagalbą pažeidžiamoms grupėms, jos turėtų būti įtrauktos į vietos politikos formavimo procesus.

4. **Partnerystės galimybės ES**

4.1. ES atlieka svarbų vaidmenį sprendžiant pasaulinio vandens stygiaus problemą pasitelkdama išorės santykius ir tarptautines partnerystes, kurias papildo nacionalinės paramos teikėjų programos. Remdamasi savo pažangia teisine sistema, technologiniais pajėgumais ir svarbiu paramos teikėjos vaidmeniu šioje srityje, ES gali smarkiai prisidėti prie tvaraus vandens išteklių valdymo, vandens ir sanitarijos paslaugų prieinamumo, švietimo ir mokymo, vandens valdymo ir konfliktų sprendimo. Šiomis aplinkybėmis ES taip pat gali pasinaudoti savo patirtimi, įgyta stiprinant lyčių lygybę ir dalyvaujamąjį politikos formavimą, įskaitant jaunimo dalyvavimą, ir pateikti gairių šioje srityje. Šiuo požiūriu susijusioms grupėms galėtų būti labai naudingos mikrofinansavimo priemonės.

4.2. Dėl ypatingų demografinių, geografinių ir politinių sąlygų Užsacharo Afrika tapo mėlynosios diplomatijos ryšių centru. Kadangi Afrikos destabilizacija dėl vandens stygiaus gali išplisti į MENA regioną ir ES bei sukelti maisto ir migracijos krizes, Europos proaktyvi pozicija yra *sine qua non*. Viktorijos ežeras, Čado ežeras ir Nilo, Nigerio ir Kongo upių baseinai yra didelio vandens stygiaus teritorijos, kurioms reikia skubiai skirti dėmesio, kad būtų apsaugota aplinka ir išvengta klimato ir vandens katastrofų, galinčių sukelti naujus konfliktus ir migracijos bangas į Europą.

([23]) Čiabuvių moterų tikrovė: „Indigenous Navigator“, IWGIA ir TDO, įžvalgos, 2020 m.
([24]) https://library.panos.co.uk/features/stories/seeds-of-water.html#0_00337302.
([25]) https://www.wipo.int/sme/en/traditional-knowledge.html.

4.3. Pagal strategiją „Global Gateway“ ([26]) ir ES ekonominio saugumo strategiją ([27]), Afrika yra viena pagrindinių ES partnerių. Atsižvelgiant į tai, kad kitos didžiosios pasaulio valstybės, visų pirma Kinija ir Indija, aktyviai įsitvirtina Afrikoje, bendradarbiavimas su Afrika, be abejonės, yra itin svarbus ES ekonominiam ir geopolitiniam saugumui bei pasaulinei strateginei padėčiai. Todėl būtina, kad ES parengtų išsamią Afrikos strategiją, kurios neatsiejama dalis būtų mėlynoji diplomatija.

4.4. Atsižvelgdamas į sunkumus dėl vandens stygiaus, ypač Užsacharo Afrikoje, ir į su jais susijusią riziką ir galimybes ES, EESRK rekomenduoja parengti bent vienam Afrikos regionui skirtą **pavyzdinę partnerystės programą**, kuri kompleksiškai apimtų įvairius įgalėjimo elementus. EESRK siūlo į programą įtraukti šias priemones:

4.4.1. bendradarbiauti vandens ir nuotekų **infrastruktūros** ir susijusių paslaugų plėtros srityje ir ją remti siekiant pagerinti vandens, sanitarijos ir higienos paslaugų prieinamumą, ypatingą dėmesį skiriant tvarumui, poveikiui aplinkai ir atkūrimo pastangoms;

4.4.2. remti vietos švietimo ir mokymo pajėgumų stiprinimą, sudaryti palankesnes sąlygas studentų mainams su ES ir skatinti ES specialistų telkimo galimybes, vengiant protų nutekėjimo ir skatinant apykaitinę migraciją ([28]), kad būtų sustiprinti **gebėjimai ir įgūdžiai**, kurių reikia tvariai vandentvarkai ir mėlynajai diplomatijai. Konkrečios pastangos turėtų būti skiriamas mergaičių ir moterų švietimui;

4.4.3. bendradarbiauti **mėlynųjų technologijų** srityje, jų neatsiejant nuo elektros energijos gamybai reikalingų technologijų, siekiant padėti pagerinti galimybes naudotis vandens, sanitarijos ir higienos paslaugomis, efektyviau naudoti vandenį, vykdyti geresnę taršos kontrolę ir didinti švaraus vandentiekio saugumą. Renkantis technologijas reikėtų tinkamai atsižvelgti į vietos sąlygas;

4.4.4. gerinti vietos įmonių steigimo sąlygas ir gebėjimus siekiant skatinti **verslumą** ir užimtumą. Specialią paramą reikėtų skirti jauniems verslininkams ir moterims verslininkėms;

4.4.5. skatinti įgyvendinti tarptautines darbo konvencijas, kad būtų užtikrintos deramos **darbo sąlygos**. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas nediskriminavimui dėl lyties ir etninės kilmės ir pagarbai žmogaus teisėms;

4.4.6. užmegzti bendradarbiavimą su vietos politikos formuotojais ir įvairiomis grupėmis, siekiant stiprinti **dalyvaujamąjį politikos formavimą ir mėlynąją diplomatiją**. Šiuo įvairių suinteresuotųjų subjektų bendradarbiavimu turėtų būti siekiama įgalėti jaunimą, moteris ir čiabuvius užkirsti kelią su vandeniu susijusioms problemoms ir konfliktams ir juos spręsti;

4.4.7. bendradarbiauti plėtojant skaitmeninę infrastruktūrą ir jungtis, kad būtų pasinaudota **skaitmeninimo** teikiamomis galimybėmis vandentvarkos, švietimo ir komunikacijos srityse. Kartu turėtų būti dedamos pastangos ugdyti vietos bendruomenių skaitmeninius įgūdžius;

4.4.8. į programą įtraukti **ES pilietinę visuomenę**, kad būtų gilinamos žinios ir skatinamas dalijimasis patirtimi vietos lygmeniu. Reikėtų visapusiškai pasinaudoti dabartinėmis bendradarbiavimo struktūromis;

4.4.9. skirti programai pakankamai **lėšų**, be kita ko, infrastruktūros, švietimo, įvairių suinteresuotųjų subjektų dialogo ir verslo plėtrai, siekiant užtikrinti, kad pirmiau minėtos priemonės būtų įgyvendintos;

([26]) https://www.eesc.europa.eu/lt/our-work/opinions-information-reports/opinions/global-gateway/opinions.
([27]) https://www.eesc.europa.eu/lt/our-work/opinions-information-reports/opinions/european-economic-security-strategy.
([28]) OL C 75, 2023 2 28, p. 136.

4.4.10. **stebėti ir vertinti** programos įgyvendinimą ir poveikį, siekiant ateityje ją išplėsti. Daugiausia dėmesio reikėtų skirti rezultatams, susijusiems su jaunimu, moterimis ir vietos bei regionų bendruomenėmis kaip vandentvarkos ir politikos objektais ir subjektais.

Briuselis, 2024 m. gruodžio 4 d.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Oliver RÖPKE